

บทที่ 5

สรุป และข้อเสนอแนะ

การจัดการองค์ความรู้เพื่อการใช้พืชสมุนไพรในท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการสร้างมูลค่าเพิ่มด้านปศุสัตว์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมี โครงการย่อยจำนวน 5 โครงการ คือ

1. โครงการวิจัยการจัดการความรู้การใช้สมุนไพรในท้องถิ่นต่อการผลิตปศุสัตว์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตจังหวัดนครสวรรค์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน
2. โครงการวิจัยการศึกษาการใช้สมุนไพรต่อการจำกัดพยาธิภายในของเป็ดภายใต้สภาพการเลี้ยงของเกษตรกรรายย่อยในชุมชนแบบยั่งยืน
3. โครงการวิจัยการศึกษาการใช้สมุนไพรท้องถิ่นร่วมกับความเหมาะสมของวัสดุรองพื้นต่อการสร้างมูลค่าเพิ่มด้านการผลิตเป็ดแบบพึ่งพาตนเอง
4. โครงการวิจัยการศึกษาอัตราการเลี้ยงโคเนื้อต่อพื้นที่ที่เหมาะสมแบบการเกษตรอินทรีย์ร่วมกับการใช้น้ำส้มควันไม้ผลพลอยได้จากการจัดการการผลิตทางการเกษตรต่อการควบคุมสุขภาพโคเนื้อ
5. โครงการวิจัยการส่งเสริมการใช้สมุนไพรในท้องถิ่นด้านผลิตปศุสัตว์ต่อเศรษฐกิจชุมชนในเขตจังหวัดนครสวรรค์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับสมุนไพรในท้องถิ่นต่อการผลิตภาคการเกษตรด้านปศุสัตว์บนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อศึกษาผลการใช้สมุนไพรในท้องถิ่น แบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการนำไปใช้จริงในการผลิตปศุสัตว์เป็นกระบวนการวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่
3. เพื่อเสนอแนวทางเลือกใหม่ในการพัฒนาระบบการเลี้ยงสัตว์ แบบเน้นการประหยัดแต่ถูกหลักวิชาการ และสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้
4. เพื่อการบูรณาการเครือข่ายผู้ใช้สมุนไพรท้องถิ่นต่อการผลิตภาคการเกษตรด้านปศุสัตว์ปลอดภัย สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้อง และขยายผลการวิจัยในการส่งเสริมเผยแพร่การเกษตรที่ยั่งยืน

สรุปผลการสังเคราะห์งานวิจัย

การจัดการความรู้การใช้สมุนไพรในท้องถิ่นต่อการผลิตปศุสัตว์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตจังหวัดนครสวรรค์มีผลการสรุปประเด็นการเสวนาของกลุ่มผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง และโคเนื้อรายย่อยในเขตนครสวรรค์ต่อศักยภาพสมุนไพรไทย ประเด็นการเสวนาของกลุ่มผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งรายย่อยในเขตนครสวรรค์ต่อศักยภาพสมุนไพรไทย พบว่า ประเด็นความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรไทย กลุ่มผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งรายย่อยในเขตนครสวรรค์ มีความรู้สึกดี ประหยัด ให้ผลดีมากกว่าผลเสีย ยาที่สกัดจากพืชสมุนไพร ต้นทุนไม่เป็นอันตรายต่อสัตว์, มนุษย์, และสิ่งแวดล้อม ใช้ได้ทั้งใบ, ราก, ลำต้น ในการรักษาโรคเปิดได้ เช่น บำรุงรักษา แก้วเปิดอ่อนแอ บำรุงรังไข่ ถอนพิษ แก้วท้องเสียในเป็ด สำหรับประเด็นสรรพคุณสมุนไพรที่นิยมและรู้จักในท้องถิ่น พบว่า กลุ่มผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งรายย่อยในเขตนครสวรรค์รู้จักและนิยมใช้สมุนไพรในท้องถิ่น จำนวน 33 ชนิด และนำสมุนไพรไปใช้ในสัตว์จริงจำนวน 8 ชนิด ได้แก่ ว่างรางจืดใช้ถอนพิษ (รักษาเป็นไข้และหวัด), ฟ้าทะลายโจร (แก้ไข้เปิด), ใพล (ไล่ผลสัตว์ปีก และหวัด), ขมิ้น (ขับถ่ายสัตว์ปีก), รางจืด (ถอนพิษสารเคมี), เปลือกสะเดา (แก้ท้องเสีย : แขน้ำเปลี่ยนทุกวันค้ำคั้น) ให้เปิดกิน, กะเพราพร้อมกับตะไคร้ (สุดคมแก้ลมชัก), ขมิ้นชันร่วมกับมะเกลือ (ถ่ายพยาธิ : คั้นน้ำผสมกะทิ) ส่วนประเด็นปัญหาการนำไปใช้สมุนไพรในเป็ดไล่ทุ่งรายย่อยในเขตนครสวรรค์ต่อศักยภาพสมุนไพรไทย พบ 9 ประเด็นปัญหา ได้แก่ ถ้าเกิดอาการโรคมามากๆ จะใช้สมุนไพรไม่ทันไม่มีการใช้อย่างต่อเนื่อง ขบวนการในการใช้ยุ่งยาก ไม่รู้สรรพคุณในการใช้ ใช้ระยะเวลารักษานาน ต้องใช้ติดต่อกัน ไม่รู้สารสรรพคุณสมุนไพรที่เหมาะสม วิธีการนำมาใช้ (คาดความรู้ความเข้าใจ) วิธีแปรรูป รูปแบบการใช้ที่คงตัว สรรพคุณสมุนไพรแต่ละชนิดไม่เหมือนกัน (บางชนิดให้ผลเร็วและช้า) และจากการสรุปประเด็นสำหรับแนวทางที่เหมาะสมต่อการใช้สมุนไพรในกลุ่มผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งรายย่อยในเขตนครสวรรค์ พบ 6 ข้อเสนอแนะทางดังนี้ ควรมีการจัดอบรมบอกวิธีการใช้ และสรรพคุณ การแจกพันธุ์สมุนไพรที่ดีสำหรับพื้นที่มีตัวอย่างและการทดลองให้ดู การส่งเสริมการใช้ในสัตว์ให้มากเพื่อประหยัดต้นทุนอย่างได้ความรู้จากทางวิชาการเพิ่มขึ้น และศึกษาดูงานที่ประสบผลสำเร็จ

ประเด็นการเสวนาของกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อรายย่อยในเขตนครสวรรค์ต่อศักยภาพสมุนไพรไทย พบว่า ประเด็นความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรไทย กลุ่มผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งรายย่อยในเขตนครสวรรค์ มีความรู้สึกดี มีประโยชน์ ประหยัด ราคาถูก หาง่าย ปลอดภัยไม่มีสารตกค้างเพิ่มอัตราในการกินได้ของสัตว์ดี ถ้ารู้จักวิธีการใช้ และสามารถป้องกันสัตว์ ไม่มีสารพิษตกค้างสำหรับประเด็นสรรพคุณสมุนไพรที่นิยมและรู้จักในท้องถิ่น พบว่า กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อรายย่อยในเขตนครสวรรค์รู้จักและนิยมใช้สมุนไพรในท้องถิ่น จำนวน 22 ชนิด และนำสมุนไพรไปใช้ในสัตว์จริงด้านการใช้ ในลักษณะ กิน โดย การกรอง ชีดพื้น อาบ (ภายนอก) จุ่มกิบ, เท้า หรือ ทา โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ

การศึกษาเปรียบเทียบผลการใช้พืชสมุนไพรกับการเลี้ยงที่มีต่อมูลค่าเพิ่มด้านสมรรถภาพการผลิตจากการกำจัดพยาธิ และนำปริมาณการตรวจพบมา คำนวณหาประสิทธิภาพ ของสมุนไพร ต่อพยาธิแต่ละชนิดตามวิธีของ มานพ (2545) ผลการใช้สมุนไพรต่อประสิทธิภาพการกำจัดพยาธิ ภายในเปิดไถ่ทุ่ง ผลการทดสอบประสิทธิภาพการใช้สมุนไพรเมล็ดสะแกนา เพื่อกำจัดตัวเต็มวัย ของพยาธิไส้เดือน (*Ascaridia galli*) โดยใช้สมุนไพรสะแกนาถ่ายพยาธิภายในเปิดระดับ 1 เปอร์เซ็นต์น้ำหนักตัว หลังการถ่ายพยาธิด้วยสมุนไพรสะแกนา 5 วัน ทำการเปรียบเทียบ ประสิทธิภาพการกำจัดตัวเต็มวัยของพยาธิไส้เดือน (*Ascaridia galli*) พบว่า กลุ่มควบคุม (70%), กลุ่มใช้ยาปิปปาราซีน (78%), กลุ่มเสริมสแกนา ระดับต่ำ (70%) และกลุ่มเสริมสะแกนา ระดับสูง (75%) ตามลำดับ มีประสิทธิภาพการกำจัดแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($P > 0.05$)

เสนอแนวทางเลือกใหม่ในการพัฒนาระบบการเลี้ยงสัตว์ โดยการบูรณาการการใช้สมุนไพรทดแทน ผสมผสาน เล็ก การใช้สารเคมีในการผลิตเปิดอย่างเหมาะสม และการศึกษาการใช้ น้ำส้มกลั่นคว้นไม้ต่อเพื่อการป้องกันรักษาในสัตว์ รวมถึงการศึกษาอัตราการเลี้ยงโคเนื้อต่อพื้นที่ ที่เหมาะสมแบบการเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในเขตจังหวัดนครสวรรค์การเสริมสมุนไพร กะเพราและหอมแดงระดับ 1 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักตัวเปิดไถ่ระยะเล็ก ช่วง 0-4 สัปดาห์ มีอัตราการเจริญเติบโต (23.21 กรัม/ตัว/วัน) สูงกว่ากลุ่มควบคุม (22.14 กรัม/ตัว/วัน) แตกต่างอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) สำหรับปริมาณอาหารที่กิน, น้ำหนักตัวที่เพิ่มขึ้น, อัตราการเปลี่ยน อาหาร, อัตราการตาย และต้นทุนอาหารต่อน้ำหนักตัวที่เพิ่มขึ้น 1 กก. ตลอดจนการทดลองแตกต่าง อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) ส่วนการใช้ น้ำส้มกลั่นคว้นไม้ในอัตราส่วน น้ำส้มกลั่นคว้น ไม้ 1 ลิตร : น้ำ 100 ลิตร มีเปอร์เซ็นต์การลดลงของเห็บโคตลอดการทดลองโดยเฉพาะฟาร์มที่ 2 มากกว่า กลุ่มควบคุม และ เช่นเดียวกับกลุ่มอัตราส่วน น้ำส้มกลั่นคว้นไม้ 1 ลิตร : น้ำ 666

สำหรับการบูรณาการเครือข่ายผู้ใช้สมุนไพรท้องถิ่นต่อการผลิตภาคการเกษตรด้านปศุสัตว์ ปลอดภัย สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้อง และขยายผลการวิจัยในการส่งเสริมเผยแพร่ การเกษตรที่ยั่งยืน จากการประเมินความพึงพอใจต่อการปรับปรุงและพัฒนาการนำสมุนไพรไปใช้ ทางการเกษตรปศุสัตว์ในการผลิตระบบเดิม การปรับปรุงและพัฒนาการผลิตโดยการใช้ สมุนไพรในท้องถิ่นต่อการผลิตปศุสัตว์ในเขตจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การใช้สมุนไพรสะแกนา กำจัดพยาธิภายในเปิด 75%, การใช้สมุนไพรสะแกนาสามารถลดการระบาดของพยาธิภายใน จังหวัดนครสวรรค์ได้ 75%, เกษตรกรใช้สมุนไพรสะแกนากำจัดพยาธิภายในเปิด 50%, การใช้ แกลบรองพื้นสำหรับเปิดสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตได้ 100%, การเสริมสมุนไพรกะเพรา และหอมแดงสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตได้ 75%, การเสริมสมุนไพรกะเพราและหอมแดง สามารถควบคุมสุขภาพได้ 50%, การใช้น้ำส้มควันไม้ผลพลอยได้ทางการเกษตรสามารถกำจัดพยาธิ ภายนอกได้ 75%, อัตราการปล่อยแปลงโคไม่น้อยกว่า 1 ตัว/ไร่ สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต 50-75%, และโครงการวิจัยการเสริมสมุนไพรกะเพราและหอมแดงต่อประสิทธิภาพการผลิตมี ประโยชน์ต่อเกษตรกรผู้เลี้ยง 75%, สำหรับโครงการวิจัย อัตราการปล่อยแปลงหญ้าที่เหมาะสมต่อ อัตราการเลี้ยงในปัจจุบันมีประโยชน์ต่อเกษตรกรผู้เลี้ยง 60% และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของ การเกษตรและองค์ความรู้เครือข่ายให้เกิดการขยายผลต่อไปการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของการเกษตร และองค์ความรู้ การนำสมุนไพรสะแกนามาถ่ายพยาธิเปิด พบว่า ยาน่าจะเห็นผลเร็วกว่า, สามารถ นำไปใช้ในการถ่ายพยาธิได้, สมุนไพรส่วนมากได้ผล ส่วนการใช้น้ำส้มควันไม้ต่อการกำจัดพยาธิ ภายนอกของโคและอัตราการปล่อยแปลงหญ้าไม่น้อยกว่า 1 ตัว/ไร่ พบว่า พื้นที่การเลี้ยงโคมี ข้อจำกัด, สามารถจัดการหมุนเวียนจากอัตราการปล่อยแปลงที่แนะนำได้จริง, สำหรับการใช้น้ำส้ม ควันไม้ต่อการกำจัดพยาธิมีค่าใช้จ่ายน้อยลง, ไม่มีอันตราย ทำให้โคมีสุขภาพดี และการใช้แกลบ รองนอนและการเสริมสมุนไพร กระเพราและหอมสามารถเพิ่มประสิทธิภาพ พบว่า ต้นทุนต่ำหา ได้ง่ายกว่า, ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ, หาง่าย, สามารถทำให้เปิดมีการขยายพื้นที่อกมากขึ้น, ใช้เป็นยา แก่หวัดได้และป้องกันโรคได้ สำหรับ ปัญหาของการนำโครงการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ คือ ไม่มีความ ชำนาญ, ไม่สะดวก, การเผยแพร่ข้อมูลยังไม่ทั่วถึง, มีปัญหาน้อย, ยังไม่กล้าเลี้ยง 100%, สมุนไพร บ้างชนิดหาได้ยาก และโครงการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงเพราะสามารถนำไปลด

ข้อเสนอแนะ

การจัดการองค์ความรู้เพื่อการใช้พืชสมุนไพรในท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการสร้างมูลค่าเพิ่มด้านปศุสัตว์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. กลยุทธ์การส่งเสริมเพื่อให้มีการใช้พืชสมุนไพรในปศุสัตว์ ควรให้ความรู้บอกต่อกัน, ปลุกสมุนไพร, ทดลองใช้, แนะนำ, ให้นำหน่วยงานราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริม, ลองใช้เอง, ต้องมีตัวอย่างการใช้, ศึกษาทำความเข้าใจ, ทำอย่างสม่ำเสมอ, วิจัยแนะนำวิทยากร, อบรมให้เกษตรกร, มีตัวอย่างผู้ปฏิบัติที่ได้ผล, มีแหล่งข้อมูลให้ความรู้ที่ถูกต้อง
2. เหตุผลการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัยต่อเนื่องส่วนใหญ่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสัตว์ในฟาร์มด้านการใช้สมุนไพร เพื่อการลดต้นทุนในการผลิต, อยากรู้ความรู้, เป็นประโยชน์ในการประกอบวิชาชีพ
3. กลยุทธ์การส่งเสริมเพื่อให้มีการใช้พืชสมุนไพรในปศุสัตว์ ควรให้ความรู้บอกต่อกัน, ปลุกสมุนไพร, ทดลองใช้, แนะนำ, ให้นำหน่วยงานราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริม, ลองใช้เอง, ต้องมีตัวอย่างการใช้, ศึกษาทำความเข้าใจ, ทำอย่างสม่ำเสมอ, วิจัยแนะนำวิทยากร, อบรมให้เกษตรกร, มีตัวอย่างผู้ปฏิบัติที่ได้ผล, มีแหล่งข้อมูลให้ความรู้ที่ถูกต้อง
4. การศึกษาตรวจสอบชนิดและจำนวนพยาธิภายในของเป็ดไล่ทุ่ง จากอำเภอ พุทธะคีรี แก้วเขียว ลาดยาว ชุมแสง และบรรพตพิสัย ในเขตจังหวัดนครสวรรค์ ช่วงเดือน มิถุนายน – กรกฎาคม 2552 ปรากฏว่า ไม่พบการระบาดของพยาธิภายในของเป็ดไล่ทุ่งเนื่องจากอยู่ในช่วงของทุ่งปิด เป็ดส่วนใหญ่ไม่ได้ปล่อยเลี้ยงในทุ่งไม่ได้สัมผัสกับ Host หลักของพยาธิแต่ละชนิด
- 5 ควรมีการจัดอบรมบอกวิธีการใช้ และสรรพคุณ การแจกพันธุ์สมุนไพรที่ดีสำหรับพื้นที่มีตัวอย่างและการทดลองให้ดู การส่งเสริมการใช้ในสัตว์ให้มากเพื่อประหยัดต้นทุน อยากรู้ความรู้จากทางวิชาการเพิ่มขึ้น

6. พฤติกรรมความพึงพอใจของเปิดไ้ระยะเล็กต่อวัสดุรองนอนในท้องถิ่นที่เหมาะสม โดยเฉพาะวัสดุท้องถิ่นชนิดแกลบ (36.6%) มีความเหมาะสมต่อพฤติกรรมความพึงพอใจของเปิดมากกว่าวัสดุท้องถิ่นชนิดอื่นไม่ได้บ่งบอกถึงประสิทธิภาพการผลิตของเปิด

7. การเสริมสมุนไพรกระเพราและหอมแดงระดับ 1 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักตัวเปิดไ้ระยะเล็ก ช่วง 0-4 สัปดาห์ มีอัตราการเจริญเติบโต (23.21 กรัม/ตัว/วัน) สูงกว่ากลุ่มควบคุม (22.14 กรัม/ตัว/วัน) ควรมีการศึกษาในการเสริม ระยะและสัตว์ปีกชนิดที่อื่น

8. ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคม ระบบการเลี้ยงโค และการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการโค ปัญหาหลักของเกษตรกร พบว่า โคนี้อมีราคาถูกและปัญหาด้านการจัดการแปลงหญ้าในช่วงฤดูแล้ง สำหรับแนวทาง ควรให้ความรู้ด้านการจัดการพืชอาหารสัตว์ที่เหมาะสมต่อพื้นที่ ส่วนในสภาพการเลี้ยงปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่พอใจในอาชีพแต่ไม่ต้องการขยายกำลังการผลิตโคนี้อให้สูงขึ้น

9. สำหรับการศึกษาอิทธิพลของอัตราการปล่อยแปลงหญ้าต่อพฤติกรรมการแทะเล็มของโค ควรพิจารณาการปล่อยเลี้ยงในบริเวณพืชอาหารสัตว์ และแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ระบบการเลี้ยงดูเป็นวิธีธรรมชาติพบว่า การศึกษาพฤติกรรมการปล่อยแปลงหญ้าแทะเล็มควรมีอัตราการเปลี่ยนแปลงหญ้าในท้องถิ่นไม่น้อยกว่า 1 ไร่/ตัว/เดือน เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหารหายในช่วงฤดูแล้งของจังหวัดนครสวรรค์

10. การศึกษาการใช้น้ำส้มกลั่นคว้นไม้ ในอัตราส่วนน้ำส้มกลั่นคว้นไม้ 1 ลิตร : น้ำ 100 ลิตร และ น้ำส้มกลั่นคว้นไม้ 1 ลิตร : น้ำ 666 ลิตร มีอัตราการลดลงของเห็บโคนี้อ แต่ในการเลือกใช้ควรเลือกในระดับน้ำส้มกลั่นคว้นไม้ 1 ลิตร : น้ำ 666 ลิตร เพราะเป็นการลดต้นทุนการผลิต และยังสามารถนำผลพลอยได้ทางการเกษตรน้ำส้มกลั่นคว้นไม้มาใช้ได้ทั้งในทางการเกษตรด้านพืชและด้านสัตว์ ในเรื่องของการลดต้นทุนการผลิตเนื่องจากว่าน้ำส้มกลั่นคว้นไม้มีราคาถูกสามารถผลิตเองได้ง่าย และสามารถกำจัดพยาธิภายนอกตัวอื่นๆ เช่น หนอนแมลงวันจะมีจำนวนลดลงถ้าใช้น้ำส้มกลั่นคว้นไม้ฉีดพ่นบริเวณคอกด้วยและมีการรบกวนโคนี้อลดลงด้วย ส่วนทางด้านอันตรายของน้ำส้มกลั่นคว้นไม้พบว่า ไม่มีอันตรายต่อผู้ใช้และโคนี้อแต่ด้านผู้ผลิตควรมีการป้องกันด้านการผลิตเพราะน้ำส้มกลั่นคว้นไม้เป็นผลพลอยได้จากการเผ่าถ่านผู้ผลิตอาจได้รับสารพิษไปสะสมในร่างกายได้ ส่วนการนำไปใช้น้ำส้มกลั่นคว้นไม้สามารถระเหยไปในอากาศได้โดยไม่ก่อสารตกค้าง แต่ถ้ามีการนำมาใช้กับสัตว์จะพบว่าสัตว์มีการเลียกินในช่วงแรกและไม่พบการเป็นพิษหรือผลข้างเคียงต่อสัตว์ ดังนั้นการนำมาใช้ควรมีการเฝ้าระวังในอัตราส่วนที่เหมาะสมในการใช้ในสัตว์แต่ละชนิดต่อไป

11. ปัญหาของการนำพืชสมุนไพรในสัตว์ คือ ไม่รู้จักวิธีใช้, ไม่ค่อยถนัด, หาใช้ยาก, ไม่รู้ว่าใช้อย่างไร, ไม่รู้ปริมาณ, การแปรรูป, ขาดความเข้าใจในขั้นตอนการใช้, ยากในการปฏิบัติ, ได้ผลช้ากว่าสารเคมีไม่สะดวกหายาก, ต้องการใช้หน่วยงานเข้ามาให้ความรู้ในการเลี้ยงและการเงิน

1.2 แนวทางการจัดการแก้ปัญหาการนำพืชสมุนไพรไปใช้ในสัตว์ ควรส่งเสริมให้มีการนำมาใช้, อบรม, ปฏิบัติจริง, สอบถามผู้รู้, ช่วยกันปลูก, หาพืชสมุนไพรมาปลูกในครัวเรือน, หาแหล่งปลูก, ส่งเสริมให้มีการปลูก, นำมาสกัดเป็นเม็ด, ต้องศึกษาแหล่งความรู้

1.3 การใช้พืชสมุนไพรไทยสามารถทดแทนยาปฏิชีวนะหรือนำมาใช้ปศุสัตว์ ควรมีการอบรม, ส่งเสริมทดลองใช้, แนะนำ, ให้ความรู้, แบบเม็ด, แบบน้ำ, แนะนำวิธีการใช้ทำแปลงขยายพันธุ์, แปรรูปให้ง่ายต่อการใช้ประโยชน์, แลกเปลี่ยนความรู้, ทำอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ปัญหาของการนำพืชสมุนไพรในสัตว์ คือ ไม่รู้จักวิธีใช้, ไม่ค่อยถนัด, หาใช้ยาก, ไม่รู้ว่าใช้อย่างไร, ไม่รู้ปริมาณ, การแปรรูป, ขาดความเข้าใจในขั้นตอนการใช้, ยากในการปฏิบัติ, ได้ผลช้ากว่าสารเคมีไม่สะดวกหายาก

2. แนวทางการจัดการแก้ปัญหาการนำพืชสมุนไพรไปใช้ในสัตว์ ควรส่งเสริมให้มีการนำมาใช้, อบรม, ปฏิบัติจริง, สอบถามผู้รู้, ช่วยกันปลูก, หาพืชสมุนไพรมาปลูกในครัวเรือน, หาแหล่งปลูก, ส่งเสริมให้มีการปลูก, นำมาสกัดเป็นเม็ด, ต้องศึกษาแหล่งความรู้

3 การใช้พืชสมุนไพรไทยสามารถทดแทนยาปฏิชีวนะหรือนำมาใช้ปศุสัตว์ ควรมีการอบรม, ส่งเสริมทดลองใช้, แนะนำ, ให้ความรู้, แบบเม็ด, แบบน้ำ, แนะนำวิธีการใช้ทำแปลงขยายพันธุ์, แปรรูปให้ง่ายต่อการใช้ประโยชน์, แลกเปลี่ยนความรู้, ทำอย่างจริงจัง

4. แนวทางการจัดการแก้ปัญหาการนำพืชสมุนไพรไปใช้ในสัตว์ ควรส่งเสริมให้มีการนำมาใช้, อบรม, ปฏิบัติจริง, สอบถามผู้รู้, ช่วยกันปลูก, หาพืชสมุนไพรมาปลูกในครัวเรือน, หาแหล่งปลูก, ส่งเสริมให้มีการปลูก, นำมาสกัดเป็นเม็ด, ต้องศึกษาแหล่งความรู้

5. จากการศึกษาตรวจสอบชนิดและจำนวนของพยาธิภายในเป็ดของแต่ละอำเภอในเขตจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งได้ทำการผ่าซาก (post-mortem examination) เปิดช่องลำตัว ส้ารวจระบบทางเดินอาหารตั้งแต่ปากจนถึงทวารหนัก พบว่า เป็ดมีพยาธิภายในที่ผิดปกติอยู่มาก เช่น ไล่ตั้งแต่ทั้ง สองมีสีดำเข้ม ดับมีขนาดใหญ่และสีเหลือง ปอดซีด พบก้อนเนื้อและน้ำในช่องท้อง

6 ควรศึกษาข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ให้มากขึ้น และวิธีการใช้ที่ถูกต้องเหมาะสม สมุนไพรไทยมีศักยภาพที่ใช้ทดแทนวัตถุสังเคราะห์ที่เดิมในอาหารได้ และข้อมูลวิจัยที่ต่อเนื่องและเป็นเอกภาพ

7 ควรศึกษาวัสดุรองนอนในท้องถิ่นต่อประสิทธิภาพการผลิตของเป็ด ความหนาของแกลบ และตัวชี้วัดของการเปลี่ยนแกลบที่เหมาะสม

8 ควรมีการศึกษาระดับ รูปแบบของการเสริมที่ มากกว่านี้ เพราะการเติบโตมีความแตกต่างแต่ค่าทางวิทยามีแนวโน้มที่ไม่แตกต่าง

9 หวังแนวทางการประกอบอาชีพที่ยั่งยืน ควรหาแนวทางลดบทบาทของพ่อค้าคนกลาง และส่งเสริมให้คนในประเทศหันมาบริโภคเนื้อโคให้มากขึ้น

10 การเลี้ยงโคเนื้อ stocking rate = 2 แต่ต้องพิจารณาปริมาณหญ้าขึ้นมากในแต่ละฤดูฝน และชนิดของหญ้า

11 ศึกษาการใช้น้ำส้มกลั่นควันไม้ หากมีการนำมาใช้กับสัตว์จะพบว่าสัตว์มีการเลียกินในช่วงแรกและไม่พบการเป็นพิษหรือผลข้างเคียงต่อสัตว์ ดังนั้นการนำมาใช้ควรมีการเฝ้าระวังในอัตราส่วนที่เหมาะสมในการใช้ในสัตว์แต่ละชนิดต่อไป

12 กลยุทธ์การส่งเสริมเพื่อให้มีการใช้พืชสมุนไพรในปศุสัตว์ ควรให้ความรู้บอกต่อกัน, ปลุกสมุนไพร, ทดลองใช้, แนะนำ, ให้นักรวชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริม, ลองใช้เอง, ต้องมีตัวอย่างการใช้, ศึกษาทำความเข้าใจ, ทำอย่างสม่ำเสมอ, วิจัยแนะนำวิชาการ, อบรมให้เกษตรกร, มีตัวอย่างผู้ปฏิบัติที่ได้ผล, มีแหล่งข้อมูลให้ความรู้ที่ถูกต้อง

13. เหตุผลที่การตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัยต่อเนื่องส่วนใหญ่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสัตว์ในฟาร์มด้านการใช้สมุนไพร เพื่อการลดต้นทุนในการผลิต, อยากมีความรู้, เป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพ, ควรมีการเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง, ควรทำให้อยู่ในรูปแบบที่สะดวก